

1.kapitola Úvod do makroekonomie

V této kapitole se seznámíte

- s předmětem zkoumání ekonomie,
- s tím, jaký je rozdíl mezi makroekonomií a mikroekonomií,
- se základními makroekonomickými subjekty a makroekonomickým koloběhem,
- s tím, že existuje rovnost úspor a investic v ekonomice,
- s možnostmi zásahu státu do ekonomiky.

Úvod

Úvodem tohoto učebního textu si musíme odpovědět na otázku, co vlastně chápeme pod pojmem „makroekonomie“. Je makroekonomie samostatná vědecká disciplína, nebo je součástí nějaké širěji pojaté vědy? Kdy vlastně došlo ke vzniku makroekonomie, odkdy se člověk zabývá řešením makroekonomických otázek? Co je středem pozornosti lidí zabývajících se makroekonomií, jakých cílů chce makroekonomie dosáhnout? Je studium makroekonomie prospěšné pouze pro určitý úzký okruh tvůrců hospodářské politiky nebo má i přínos pro každodenní život „běžného“ člověka?

1.1

Ekonomie, mikroekonomie, makroekonomie

Na otázku, zda je makroekonomie samostatnou vědou, nebo je součástí širěji pojaté vědy – ekonomie, lze odpovědět, že v převládající míře dominuje názor, že ačkoliv si z praktických důvodů rozdělujeme ekonomii na makroekonomii a mikroekonomii, ve skutečnosti máme pouze jednu vědu, a to ekonomii.

Nejčastěji je ekonomie definována následovně:

Definice: Ekonomie zkoumá alokaci vzácných zdrojů mezi alternativní využití

Ekonomie jako samostatná věda se konstitovala do poloviny 18. Století. V té době byla v centru pozornosti ekonomie tvorba a rozdělování bohatství. Soustředění na mikroekonomické otázky (je nutné však upozornit, že v té době ještě neexistovalo členění na makroekonomii a mikroekonomii) kulminovalo v poslední třetině 19. Století, kdy se do popředí zájmu ekonomie dostávala teorie spotřebitele, firmy, dílčí či všeobecné rovnováhy. Teprve ve 30. letech 20. Století se v souvislosti s celosvětovou hospodářskou krizí dostávají do popředí zájmu ekonomie makroekonomické otázky. Samotný pojem „makroekonomie“, který je dnes zcela běžně používán, zavedl norský ekonom Ragnar A. K. Frisch v roce 1933. Rozčlenění ekonomie na makroekonomii a mikroekonomii se dnes přisuzuje zejména J. M. Keynesovi. Na začátku této kapitoly je uveden citát z jeho nejznámější knihy: Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz, která znamenala přelom v ekonomické teorii. Z tohoto citátu můžeme odvodit, čím se odlišuje makroekonomie od mikroekonomie.

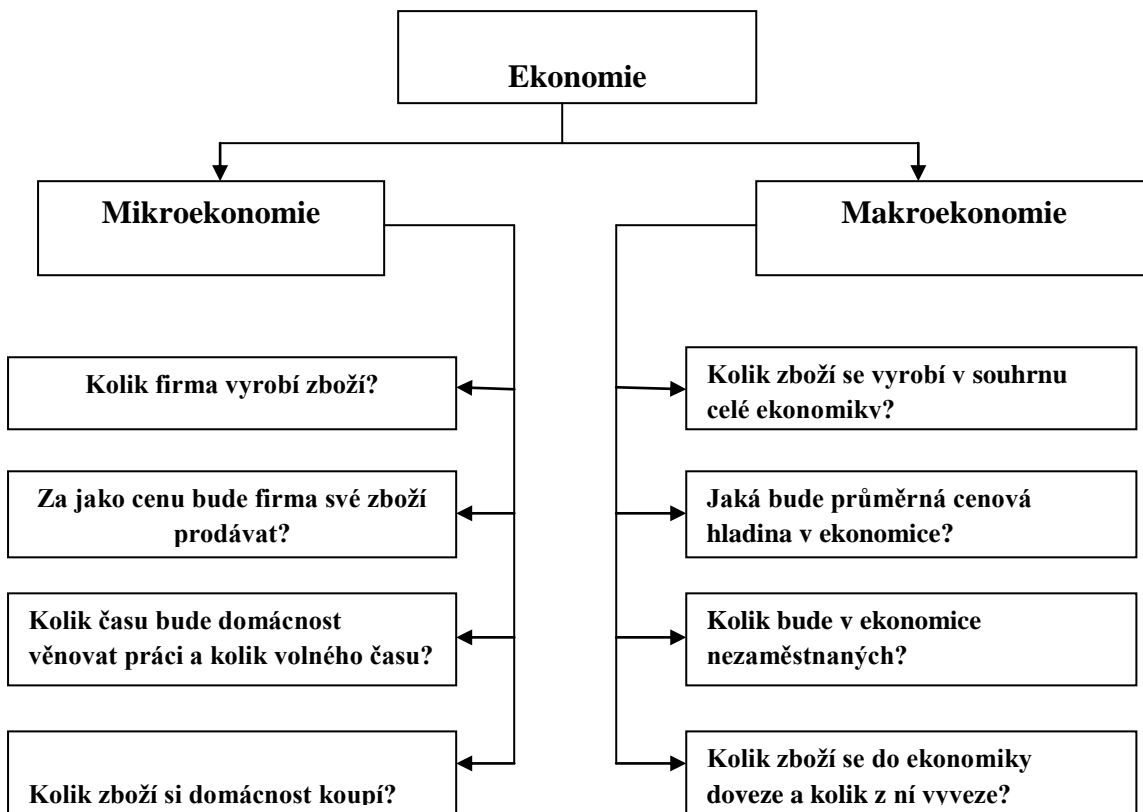
Mikroekonomie věnuje svou pozornost studiu chování individuálních subjektů v ekonomice, jako je chování spotřebitele či firmy. Studuje dílčí trhy, jako např. trh jednoho konkrétního výrobku, trh jednoho výrobního faktoru. Mikroekonomie vysvětluje, proč si spotřebitel koupí při daném důchodu jeden obraz a tři knihy a ne jinou kombinaci těchto výrobků atd.

Makroekonomie se zabývá ekonomikou jako celkem. Studuje příčiny vývoje a následné dopady agregovaných proměnných. Mezi základní agregované ukazatele lze zařadit hrubý domácí produkt, všeobecnou cenovou hladinu (inflaci), nezaměstnanosti a také vztah k zahraničí vyjádřený rozdílem exportu a importu statků neboli tzv. obchodní bilanci.

Pro pochopení rozdílu mezi makroekonomií a mikroekonomií lze využít obr. 1.1, ve kterém jsou nastíněny některé otázky, které si jednotlivé části ekonomie kladou.

Jak již bylo uvedeno, nelze makroekonomii a mikroekonomii od sebe zcela separovat. Jsou navzájem silně provázané. Mikroekonomie bere některé proměnné, které determinujeme v makroekonomii jako dané. Např. si v následujících kapitolách odvodíme z hrubého domácího produktu disponibilní důchod, který pak mikroekonomie bere v úvahu při rozhodování spotřebitelů. Na druhou stranu,

jestliže makroekonomie vysvětluje dopady např. snížení daní, musí vědět, jak na toto snížení budou reagovat firmy nebo spotřebitelé, a v této souvislosti se makroekonomie opírá o mikroekonomii.

Obrázek 1.1

Význam makroekonomie

Makroekonomie má svůj nezastupitelný význam zejména pro tvůrce hospodářské politiky a tím pro celou společnost. Makroekonomie dává tvůrcům hospodářské politiky návody, jak se vyhnout vysoké míře inflace, jak zabránit ekonomické recesi, jak odstranit vysokou nezaměstnanost, jakým opatřením podpořit ekonomický růst a s tím úzce související blahobyt společnosti... Makroekonomie však má význam i pro firmy, pro podnikatele, ale také pro běžného spotřebitele. Vládní opatření v oblasti makroekonomie (např. zvýšení vládních nákupů statků a služeb za účelem odstranění nezaměstnanosti) bude mít dopady na odbyt firem. Změna úrokových sazeb centrální bankou má dopady na investiční aktivitu firem na rozhodování o úsporách (a tím i o spotřebě) spotřebitelů atd.

Pozitivní a normativní ekonomie

Ekonomie může nabývat v podstatě dvou podob: pozitivní a normativní.

Pozitivní ekonomie je pouhý popis ekonomiky – např. kolik je nezaměstnaných, jaké hodnoty dosahuje hrubý domácí produkt, jaká je míra inflace...

Normativní ekonomii chápeme hodnotové soudy. Je to stanovení určité normy, pravidla.

Např. měly by se snížit daně, míra inflace je velmi vysoká, stát by měl poskytovat podpory v nezaměstnanosti.

Cvičení 1

V poslední době se často mluví o vysokém deficitu veřejných financí ČR. Často je výše deficitu v poměru k HDP spojována s přijetím eura. Podmínkou pro přijetí eura je mimo jiné i předpoklad, že

deficit veřejných financí nepřekročí 3% HDP. Jak byste tento výrok komentovali z pohledu pozitivní a normativní ekonomie?

1.2

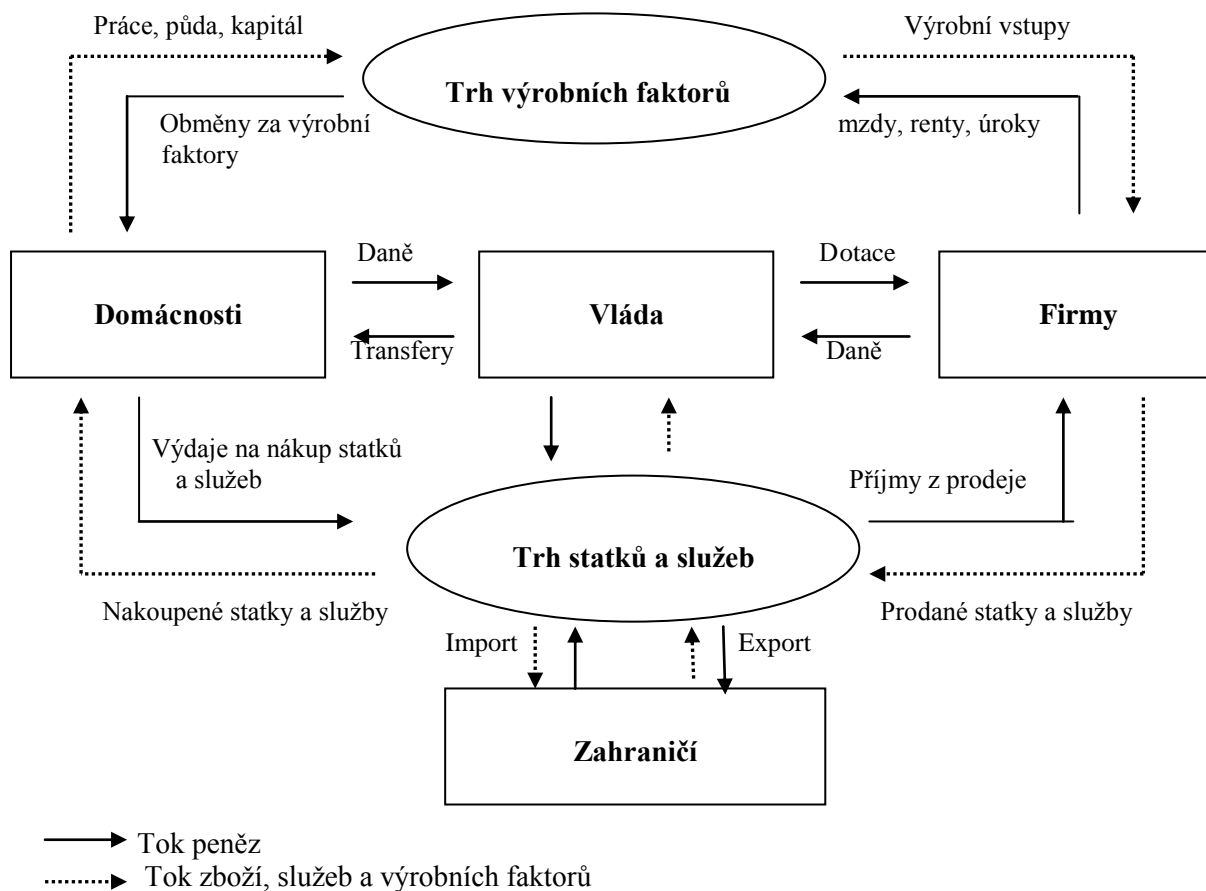
Základní makroekonomické ukazatele

Při definování rozdílu mezi makroekonomií a mikroekonomií jsme uvedli, že makroekonomie zkoumá agregované proměnné. Mezi nejdůležitější jsme zařadili hrubý domácí produkt, inflaci, nezaměstnanost a obchodní bilanci. Hrubý domácí produkt, který zjednodušeně zachycuje, kolik se v dané ekonomice vyrobí finálních statků, je vyjádřen jako meziroční tempo růstu. Míra inflace vypovídá o tom, jak se za daný rok změnila cenová hladina v ekonomice. Míra nezaměstnanosti vyjadřuje, kolik procent lidí z tzv. ekonomicky aktivního obyvatelstva je nezaměstnaných. Obchodní bilance je rozdíl mezi vývozem a dovozem.

1.3

Makroekonomický koloběh

Ekonomika je systém, kde se střetávají miliony ekonomických subjektů, kde probíhají miliony transakcí. Komplexní zachycení ekonomiky je tedy prakticky nemožné. Pro základní pochopení však můžeme zakreslit zjednodušující model – makroekonomický koloběh. Ten je zachycen na obr. 1.3. Existují čtyři základní typy makroekonomických subjektů: domácnosti, firmy, vláda a zahraničí. Mezi nimi probíhají jednak reálné toky (toky zboží a služeb, výrobních faktorů) a jednak peněžní toky (toky důchodů a plateb).

Ve vrchní části makroekonomického koloběhu je trh výrobních faktorů, na který přicházejí se svou nabídkou práce, půdy a kapitálu domácnosti. Stranu poptávající na tomto trhu vytvářejí firmy, které si tyto výrobní faktory pronajímají a vyrábějí pomocí nich svou produkci. Domácnosti za poskytnutí

svých výrobních faktorů dostávají od firem odměny – důchody: mzdy za výrobní faktor práci, renty za výrobní faktor půdu a úrok za výrobní faktor kapitál.

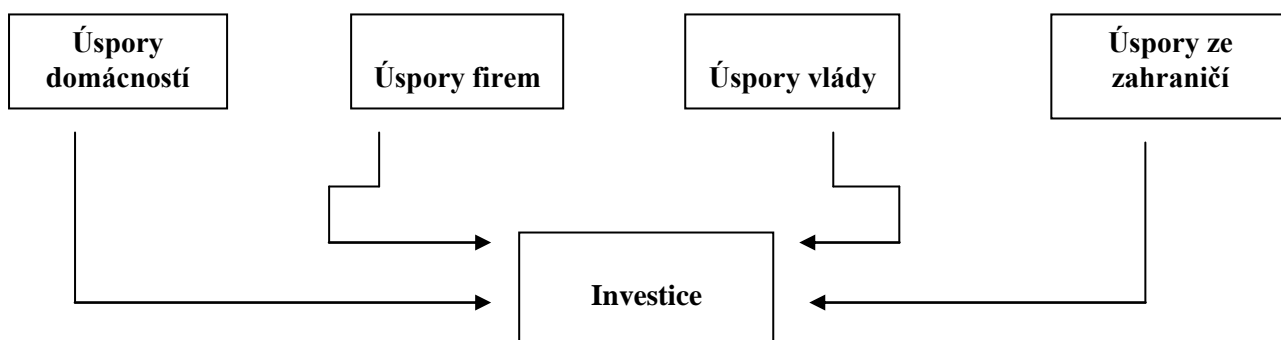
Spodní část makroekonomického koloběhu zachycuje trh statků a služeb. Firmy, které pomocí pronajatých výrobních faktorů vytvořily určitou produkci, tvoří stranu nabízející. Domácnosti, které obdržely důchody za své výrobní faktory, tvoří na trhu statků a služeb stranu poptávající. Zahraničí je subjektem, který na trhu statků a služeb vytváří jak stranu poptávající – ve formě exportu, tak i stranu nabízející – ve formě importu. Posledním subjektem je vláda, která na trhu statků a služeb vytváří stranu poptávající.

Kde vláda vezme prostředky na nákup statků a služeb, je zachyceno v prostřední části makroekonomického koloběhu. Své příjmy získává vláda z daní – od domácností a firem. Část těchto příjmů vláda použije na nákup statků a služeb a zbývající část poskytne zpět domácnostem v podobě transferů, anebo firmám v podobě dotací.

Právě jsme popsali, jak jsou základní makroekonomické subjekty zapojeny do makroekonomického koloběhu. Samotný koloběh znamená, že je uzavřený, jako by z něho nic vně neunikalo. Podívejme se však, jaké komplikace mohou nastat. Domácnosti dostaly za své výrobní faktory důchod, který utratily za statky a služby. Jenomže domácnosti celý svůj důchod utratit nemusí, část z něho mohou uspořit. Podobně firmy mají určitý zisk, který nerozdělí mezi své vlastníky, můžeme tedy říci, že i firmy část zisku uspoří (nerozdělený zisk). A co vláda? Vláda hospodáří s určitými příjmy a s určitými výdaji. Saldo rozpočtu může být kladné, nulové nebo záporné. Jestliže vláda utratí méně, než vybere, také v podstatě vytváří úspory. Podobně i ze zahraničí mohou plynout do domácí země úspory – pokud domácí země více doveze, než vyveze (zahraničí financuje domácí výdaje).

Jestliže, ale jednotlivé makroekonomické subjekty vytvářejí úspory, není tím makroekonomický koloběh přerušen? Neztrácí se část toku důchodu v podobě úspor, někam vně makroekonomický koloběh?

Následující obr. 1.4 znázorňuje, že tomu tak není. Úspory jednotlivých makroekonomických subjektů slouží k financování investic. A investice jsou vlastně produkcí firem.

Zapamatujeme si tedy, že v ekonomice vždy platí rovnost celkových úspor a celkových investic. Tato rovnost dostala označení **základní makroekonomická identita**.

1.4

Zásahy do ekonomiky

V ekonomické teorii nalezneme spoustu rozdílných názorů, které se snaží postihnout fungování ekonomiky. Velmi zjednodušeně můžeme rozdělit názory na dvě základní skupiny. Zastánci první tvrdí, že ekonomika funguje správně na principu laissez-faire, neboli v ekonomice funguje vnitřní vyrovnávací mechanismus, který bez zásahu státu uvádí ekonomiku automaticky do stavu rovnováhy. Přístup této skupiny lze označit za přístup liberální.

Naopak zastánci druhé skupiny tvrdí, že ekonomika trpí stavy nerovnováh, které nebudou odstraněny bez zásahu z vnějšku (státu). Tyto zásahy mohou mít různou podobu. Mezi ty základní, kterým bude věnována pozornost v dalších kapitolách tohoto učebního textu, lze zařadit:

- Fiskální politiku: jedná se o zásahy státu (vlády) prostřednictvím příjmové a výdajové stránky veřejných rozpočtů

- Monetární (měnovou) politiku: jedná se o zásahy prostřednictvím množství peněz v ekonomice a prostřednictvím jejich cen. Zpravidla ji provádí centrální banka.
- Kurzovou politiku: jde o zásahy do ekonomiky prostřednictvím ovlivňování měnového kurzu. Zpravidla ji opět provádí centrální banka. Měnová politika je, jak si ukážeme v dalším textu, úzce propojená s monetární.
- Obchodní politiku: jedná se o zásahy do ekonomiky prostřednictvím cel, kvót, ale i např. hygienických a veterinárních norem.

Shrnutí

- Ekonomie zkoumá alokaci vzácných zdrojů mezi alternativní použití
- Ekonomii dělíme na makroekonomii a mikroekonomii
- Mikroekonomie se zabývá dílčími subjekty na trhu a zkoumá dílčí trhy
- Makroekonomie zkoumá ekonomii jako celek
- Makroekonomickými subjekty jsou: domácnosti, firmy, vláda a zahraničí
- Makroekonomický koloběh zachycuje vzájemné vztahy mezi jednotlivými makroekonomickými subjekty. Tyto vztahy mohou být v podobě reálných toků nebo peněžních toků.
- Pozitivní ekonomie je pouhým popisem stavu. Pozitivní ekonomie přináší hodnotové soudy
- Celkové úspory v ekonomice se rovnají celkovým investicím v ekonomice
- Zásahy státu do ekonomiky mohou mít podobu fiskální, monetární, kurzové a obchodní politiky.